

ETIKA

PREZENTÁCIA/STUDIJNÁ OPORA

PETER BRNULA

1. ZÁKLADNÉ POJMY

ETIKA

gréc. "ethos" - zvyk, mrav, obyčaj;

- ✓ je náuka zaoberajúca sa správnym (obvyklým) jednaním (konaním) v ľudskom spoločenstve;
- ✓ Jan Olav Henriksen a Arne Johan Vetlesen (2000) hovoria, že súčasná kritika tradičnej morálnej filozofie je oprávnená, pretože etika nie je len o normách a princípoch, ale tiež o tom, akým spôsobom ľudia vstupujú do vzájomných vzťahov.

Etika je podľa nich zakotvená v osobnostnom profile človeka, a to spôsobom, ktorý moderná filozofia morálky reflektovala zatiaľ nedostatočne;

1. ZÁKLADNÉ POJMY

- ✓ ARISTOTELES - veda o jednaní ľudí v spoločnosti;
- ✓ staroveké grécke myslenie - za mravné pokladali všetko, čo viedlo k lepšiemu životu na tomto svete - z toho možno teda považovať etiku za praktickú filozofiu reprezentujúcu vzťah človeka k svetu;

1. ZÁKLADNÉ POJMY

I. A. Bláha (1991) uvádza, že často sa používajú rôzne ekvivalenty k tomuto pojmu najmä pojmy morálka a praktická filozofia.

Odporúča používať pojem **etika** práve z dôvodu, že toto pomenovanie odporúča už Aristoteles a bolo prijaté prednými modernými mysliteľmi v Anglicku a v Amerike.

Morálka sa oproti etike opiera o latinský tvar *moralis*, čím sa prekladalo do latinčiny grécke *ethikos*. Toto pomenovanie zdomácnelo najmä vo Francúzsku (la morale).

I. A. Bláha tvrdí, že tento pojem pomenováva skôr praktickú stránku problému a nevystihuje ju teda v plnosti ako etika.

Ďalšie pomenovania ako praktická filozofia (teleológia, dobroveda a pod.) zachytávajú len niektorú stránku a časť problému akoby tu išlo len o špekulatívnu teóriu, ktorá má byť vôdzkou praxe, alebo len o cieľ jednania, poprípade len o popisnú alebo len predpisovú stránku mravnosti.

1. ZÁKLADNÉ POJMY

- ✓ Každá veda má svoj predmet;
- ✓ Predmetom etiky je *morálka*.
- ✓ Etika je filozofická veda o správnom spôsobe života, vychádzajúca z racionálnych prístupov. Snaží sa nájsť, zdôvodniť spoločné a všeobecné základy na ktorej morálka stojí;
- ✓ Etika je vlastne teóriou morálky.

1. ZÁKLADNÉ POJMY

ROZDELENIE ETIKY:

- ✓ **ETIKA AUTONÓMNA** - človek (poprípade spoločnosť) si sám vymedzí etické zásady;
- ✓ **ETIKA HETERONÓMNA** - etické zásady sú stanovené "z vonka" (spoločenskou autoritou, resp. Bohom);
- ✓ **ETIKA INDIVIDUÁLNA** - zaoberá sa morálnymi otázkami jedinca;
- ✓ **ETIKA SOCIÁLNA** - zaoberá sa morálnymi otázkami z pohľadu sociálnych skupín;
- ✓ **PROFESNÁ - PROFESIJNÁ ETIKA** - aplikuje všeobecné etické ustanovenia tzv. **etický kódex** na konkrétnu profesionálnu činnosť;
- ✓ **BIOETIKA** - zaoberá sa riešením praktických morálnych problémov súvisiacich so vznikom a finalitou ľudského života ako aj života vôbec;
- ✓ **ENVIRONMENTÁLNA ETIKA** - rieši vzťah človeka k životnému prostrediu;

1. ZÁKLADNÉ POJMY

- ✓ **MORÁLKA** je súbor uznávaných mravných noriem vyplývajúcich z určitého chápania mravných hodnôt, z ich povahy a hierarchie;
- ✓ tento súhrn hodnotiacich súdov, názorov, pravidiel, zvykov a ideálov, ktorými sa ľudia riadia je kultúrne a historicky podmienený. V každej dobe podlieha kontrole vonkajšej (sociálnej) ako aj vnútornej (svedomiu). Práve vo vzťahu jedinca k morálke sa utvára jeho sociálna identita voči spoločnosti, v ktorej žije.

1. ZÁKLADNÉ POJMY

Jan Olav Henriksen a Anre Johan Vetlesen (2000) hovoria o človeku ako o tzv. morálnom subjekte. Byť morálnym subjektom podľa nich znamená vedľa empatie a schopností pomáhať tiež disponovať čisto kognitívnymi schopnosťami, teda dokázať analyzovať situáciu, zvážiť ako sa správne zachovať.

1. ZÁKLADNÉ POJMY

Morálka hodnotí ľudské správanie z hľadiska dobra a zla a to v porovnávaní s ľudským svedomím.

Mravnosť však nie je možné objektívne posudzovať, lebo žiadny človek nie je schopný preukázateľným spôsobom nahliadnuť do svedomia iného človeka.

Keď má byť jednanie človeka posudzované, tak je to možné len z hľadiska dodržiavania daných noriem, teda morálky.

1. ZÁKLADNÉ POJMY

MORÁLKA PLNÍ NASLEDUJÚCE FUNKCIE:

- ✓ poznávaciu - interpersonálne vzťahy, vzťah k spoločnosti;
- ✓ regulatívnu - správanie človeka;
- ✓ humanizačnú - zušľachtovanie človeka, ľudskosť.

1. ZÁKLADNÉ POJMY

MRAVNOSŤ

mravne jedná človek podľa **Jiřího Jankovského** (2003) vtedy, keď jedná v zhode so svojim svedomím.

O mravnosti (mravnom postoji) hovoríme vtedy, keď človek jedná proti svojmu okamžitému prospechu alebo záujmu. Intenzívne pociťuje a to predovšetkým s ohľadom na svoje svedomie, že v danej situácii nemôže jednať inak.

Mravnosť tak zďaleka nie je len záležitosťou rozumu, ale má podstatnú väzbu na emócie.

Mravnosť je podľa **Branislava Malíka** (2008) postavená na možnosti slobodne voliť medzi áno a nie, medzi dobrom a zlom.

1. ZÁKLADNÉ POJMY

MORALITA sa týka svedomia človeka ako morálne jednajúceho subjektu. Na úrovni morality platí pri jednaní rozlíšenie len v dimenziách:

- ✓ "morálne dobré" (čo sa zhoduje so svedomím konkrétneho človeka) a
- ✓ "morálne zlé" (čo je v rozpore so svedomím konkrétneho človeka). (Jankovský, 2003).

SVEDOMIE

- ✓ Jiří Jankovský (2003) hovorí, že možno ho vnímať ako podstatnú zložku mravnosti. Svedomie dáva človeku schopnosť morálne hodnotiť svoje jednanie;
- ✓ Arno Anzenbacher (1994) označuje ako svedomie poznanie dobra a zla, ktoré spontánne a samozrejme predpokladáme v styku s ľuďmi.
- ✓ **MORÁLNA TEOLÓGIA** - vníma svedomie ako hlas Boží, hlas pravdy a spravodlivosti v ľudskom srdci;
- ✓ **SÚČASNÁ MORÁLNA TEOLÓGIA** – rešpektuje ďaleko viac ľudskú realitu a slobodu svedomia, svedomie vníma ako miesto stretávania sa Boha s človekom. Svedomie je akousi svätynou človeka, v ktorej je on sám len s Bohom.

1. ZÁKLADNÉ POJMY

✓ FILOZOFICKÁ ANTROPOLÓGIA – vníma svedomie prepojené so zodpovednosťou človeka, pričom svedomie je stále viac chápané ako funkcia celej osobnosti;

✓ PSYCHOLÓGIA – svedomie je vnímané ako internalizácia noriem človekom – jedinec sa musí s normami identifikovať;

✓ Zhrnuto:

obsah svedomia je závislý na **sociálno-kultúrnych vplyvoch**, ktoré sú veľmi rozdielne, lebo čo je v jednej kultúre vnímané ako dobro, môže byť inou kultúrou odsudzované ako zlo.

Avšak v obsahu svedomia je u každého človeka aj čosi **pôvodného, vnútorného**, čo je nezávislé na výhradnom pôsobení zvonka.

“Svedomie teda nezačína od nuly”

1. ZÁKLADNÉ POJMY

DVE FUNKCIE SVEDOMIA:

- **svedomie pred činom** - predchádza vlastnému jednaniu, slúži ako kritérium správnosti či nesprávosti správania sa človeka. Vracia sa aj spätne k činu človeka a hodnotí, či čin bol správny alebo nie;
- **svedomie po čine** - schvaľuje naše jednanie, háji, poprípade aj ospravedlňuje. Tiež keď "svedomie pred činom" zhodnotí správanie za zlé, práve "svedomie po čine" nám dáva výčitky - ich intenzita je závislá na citlivosti svedomia. Dôležitý je tu preventívny význam "svedomia po čine", vtedy hovoríme o "následnom svedomí", ktoré človeka nabáda k tomu, aby sa polepšil.

1. ZÁKLADNÉ POJMY

VLASTNOSTI SVEDOMIA DVE KRAJNOSTI

**laxné svedomie -
(pružné, voľné, široké)**
malá citlivosť pre
podnety svedomia (pred
činom aj po čine)
pravdepodobne príčina vonkajších
vplyvov, možné pochybenie vo výchove

rigidné svedomie (úzke)
Svedomie, keď je človek
sám na seba až príliš
náročný a prísny
má za následok v bežnom živote neistotu,
nerozhodnosť, úzkosť, strach pred
zodpovednosťou

1. ZÁKLADNÉ POJMY

- ✓ v pomáhajúcich profesiách má svedomie veľkú rolu;
- ✓ prejavom profesionality u pracovníka je dobre vyvinuté a zdravé svedomie;
- ✓ je tiež citlivým barometrom spokojnosti s výkonom pomáhajúcej profesie.

1. ZÁKLADNÉ POJMY

SLOBODA ČLOVEKA

Podľa Jiřího Jankovského (2003) morálne jednať môže len slobodný človek.

Slobodu chápe ako:

- ✓ možnosť sa rozhodovať na základe znalosti veci,
- ✓ ako stav ducha, poprípade ako poznanú nutnosť,
- ✓ ako nezávislosť na druhých.

Sloboda je už zo svojej podstaty spätá s možnosťou voľby.

1. ZÁKLADNÉ POJMY

- ✓ Branislav Malík (2008) hovorí, že o slobode sa často uvažuje v spojení s vôľou človeka – ako o slobodnej vôli;
- ✓ Podľa Johana Gottfrieda Herdera (in: Malík, 2008) polemizoval s tvrdením Immanuela Kanta, že človek je zvierka a preto potrebuje pána.

Podľa neho naopak človek, ktorý potrebuje pána je zvierka; Neschopnosť konať autonómne je podľa neho dôkazom toho, že sa človek stále nevymanil z animálneho stavu;

Slobodu tak podáva ako najbyťostnejšiu určenosť človeka;

Kde začína sloboda, končí príroda a naopak;

1. ZÁKLADNÉ POJMY

- ✓ Karl Jaspers (in: Malík, 2008) tvrdí, že človek je bytosť schopná sebou samou slobodne disponovať. Život človeka neprebíha len ako prírodné dianie. Sloboda dáva človeku moc použiť svoj život ako materiál;
- ✓ Soren Kierkegaard (in: Malík, 2008) postrehol, že úzkosť prameniaca z vystavenosti ľudských bytostí faktu konečnosti, nás núti voliť, t.j. byť slobodnými;
- ✓ Jean-Paul Sartre (tamtiež) tvrdí, že sme k slobode odsúdení;
- ✓ Teodor Münz upozorňuje, že za určitou hranicou to už nie je sloboda, ktorou disponuje človek, ale sloboda, ktorá disponuje človekom;
- ✓ John Stuart Mill jeho koncepcia slobody;

1. ZÁKLADNÉ POJMY

- ✓ nakoniec Branislav Malík (2008) tému slobody uzatvára myšlienkou, že jedným z prostredí, v konfrontácii s ktorým sa osvedčuje naša sloboda, je i spoločnosť;
- ✓ miera našej voľnosti voči jej dnešnej podobe však nemusí korešpondovať s mierou našej slobody;
- ✓ ak je udelená a nie vybojovaná a riskovaná, stráca svoj pátos a ľudský význam;

1. ZÁKLADNÉ POJMY

- ✓ Jan Olav Henriksen a Arne Johan Vetlesen (2000) na margo slobody poznamenávajú, že sloboda jedinca je zapletená do vzorca určitej kultúry;
- ✓ to znamená, že tieto pojmy sú naplnené takými interpretáciami, akými ich obdarila kultúra v rôznych historických epochách, pričom tieto interpretácie nie sú rozhodne hodnotovo neutrálne;
- ✓ v súvislosti so slobodou sa nám objavuje aj pojem autonómnosti človeka. Túto uvedený autori chápu ako všetkému ostatnému nadradenú hodnotu. Autonómii môžeme rozumieť ako ju zdôrazňoval Immanuel Kant, že človek je bytosť obdarená sebazákonodarstvom;

1. ZÁKLADNÉ POJMY

- ✓ Opakom autonómnosti je **heteronómia**, teda vláda druhých; rozumej tak, že človek je riadený niečím iným, alebo niekým iným než tým, čo vlastný rozum vytyčuje ako správne. (Henriksen a Vetlesen, 2000);
- ✓ So slobodou sa úzko spája aj **zodpovednosť**. Pričom zodpovednosť môžeme v etike vnímať ako kľúčový pojem. **Jan Olav Henriksen** a **Arne Johan Vetlesen** (2000) hovoria, že zodpovednosť je hlavným fenoménom medziľudského súžitia. Tvrdia, že schopnosť zodpovednosti je rôzna v rôznych životných štádiách. Dieťa je príjemcom resp. adresátom zodpovednosti. Dospelá osoba je plno rozvinutý subjekt a je nositeľom zodpovednosti. Rovnako tvrdia, že zodpovednosť sme si dobrovoľne nezvolili, nemôžeme ju ani vlastnou voľbou zamietnuť.

1. ZÁKLADNÉ POJMY

DOBRO A ZLO

sú základné etické kategórie;

vzťah dobra a zla je dávny problémom:

- ✓ staré náboženstvá chápali dobro a zlo ako východzie princípy sveta, poprípade ako odveký protiklad dvoch princípov - zemských (zlo) a božských (dobro);
- ✓ stará India - prekonanie kozmického dualizmu, dobro a zlo bolo vnímané ako rozdelené, ale len preto, lebo sme rozdelení aj my ľudia v sebe;

1. ZÁKLADNÉ POJMY

- ✓ **Gnosticizmus** - nábožensko - filozofický smer, ktorý hľadal odpoveď na pôvod sveta, dobra a zla za pomoci vyššieho poznania;
- ✓ **Manicheizmus** - ovplyvnený gnosticizmom, základom je striktný dualizmus medzi dobrom a zlom, svetlom a tmou, duchom a hmotou;
- ✓ **Aristoteles** - dobro je práve to, čomu nič nechýba a naopak zlé je všetko, čo má akýkoľvek nedostatok. Všetko o čo sa človek snaží je dobrom, lebo to napomáha jeho blahu a naopak všetko, čo blahu odporuje je zlo. Blaho súvisí s ľudskými potrebami a práve blaženosť je cieľom ľudského života
- ✓ **sv. Augustín** - odmietal dualizmus dobra a zla. Zlo je podľa neho len nedostatkom dobra a je spôsobené chybnou zacielenou vôľou človeka. Podobne je aj tma len neprítomnosťou svetla. "Miluj a potom rob čokoľvek";

1. ZÁKLADNÉ POJMY

OTÁZKA VINY – so základnými etickými kategóriami, dobrom a zlom sa následne spája u ľudí aj otázka viny.

Štyri „viny“ podľa Karla Jaspersa (2009):

1. **Kriminálna vina** – zločiny spočívajú v objektívne poukázateľných činoch;
2. **Politická vina** – spočíva v činoch štátnikov a v príslušnosti k určitému štátu. Politická vina prichádza dôsledkami činov, ktorých moci (štátu) je jedinec podriadený a ktorého poriadok umožňuje život človeka;
3. **Morálna vina** – činy, ktorých sa dopúšťa človek ako určitý jedinec. Pri definovaní tejto viny, nikdy neplatí „rozkaz je rozkaz“, pretože morálnym zločinom sa stáva čin aj keď je vykonaný na rozkaz;
4. **Metafyzická vina** – každý je spoluzodpovedný za všetko bezprávie a všetku nespravodlivosť na svete, zvlášť však za tie zločiny, ku ktorým prichádza v prítomnosti jedinca resp. s jeho vedomím.

1. ZÁKLADNÉ POJMY

HODNOTA je podľa Jiřího Jankovského (2003) vždy prijímaná ako norma a má teda normatívny charakter.

Ak je človek zreteľne hodnotovo orientovaný určitým smerom, keď má jasnú hodnotovú orientáciu, považuje za správne, dobré a mravné aj pre všetkých ostatných, aby boli orientovaní podobne ako on.

Jeho hodnotová orientácia tak zároveň výrazným spôsobom určuje aj jeho morálku.

1. ZÁKLADNÉ POJMY

NORMA (podľa J. Jankovského, 2003):

- ✓ pre tradičnú spoločnosť je typické nekritické prijímanie noriem vo svedomí ich členov a to až do tej miery, že sa môžu normy a svedomie prekrývať. Toto vedie nakoniec k identifikácii svedomia s normou;
- ✓ v liberálnych spoločnostiach, kde existuje názorová a hodnotová pluralita sa stretávame s pluralitou aj v prijímaní noriem a tiež s možnosťou modifikácie a rozdielnej interpretácie týchto noriem;
- ✓ „hnus a hodnota/norma“ – Matej Cíbik;

1. ZÁKLADNÉ POJMY

- ✓ Podľa Branislava Malíka (2008) normalita nemá žiadny objektívny status, ale je len určitým kultúrno-historicky podmieneným konštruktom, prípadne výslednicou určitej konštelácie mocenských silokriviek;
- ✓ stanovenie parametrov ľudskosti predpokladá vymedzenie určitého optimálneho stavu (stanovenie určitej normy), t.j. definovanie určitého „set pointu“, v ktorom sa štatisticky zbiehajú dobové predstavy normality a okolo ktorého oscilujú výnimky potvrdzujúce príslušnú normu pravidlo;
- ✓ v prípade človeka sa dá hovoriť len o individuálnej norme a odchýlkach od nej, ktoré sú vo väčšine prípadov tiež špecifické a nedajú sa generalizovať;

1. ZÁKLADNÉ POJMY

ROZLIŠENIE NORIEM:

- ✓ **MRAVNÉ** akési „nepísané pravidlo“, ktoré platí v určitej spoločnosti poprípade v spoločenskej skupine. Sú určované napr. tradíciou a podporované silou verejnej mienky. Je pre ne typické, že sú zaväzujúce pre jedinca v jeho svedomí;
- ✓ **PRÁVNE** – vyhlásené verejne oprávneným orgánom, normy právne majú formu zákona, vyhlášky a pod. Ich plnenie už nie je záležitosťou len svedomia človeka, ale jeho správanie je vo vzťahu k danej právnej norme posudzované z hľadiska znenia príslušnej normy. Prekročenie právnych noriem je sankcionované;

1. ZÁKLADNÉ POJMY

AUTORITA A MOC – moc podľa Viery Bačovej (2009) tradične chápeme ako monolitickú, kompaktnú, hierarchickú a jednosmernú – smeruje zhora nadol. Podľa nej je jasne viditeľná – možno určiť nositeľov, vlastníkov a iné činitele moci, tiež aj zdroje odkiaľ moc pochádza;

Moc stelesnená v zákonoch a práve ako takom je vyjadrená písomne; je negatívna a represívna, obsahuje zákazy a tabu;

1. ZÁKLADNÉ POJMY

- ✓ Viera Bačová (2009) uvádza aj klasickú definíciu **Maxa Webera**, ktorý chápe moc ako schopnosť alebo možnosť nositeľa moci presadiť svoju vôľu v sociálnom vzťahu aj napriek odporu druhej strany;
- ✓ toto vymedzenie moci Maxa Webera sa stalo základom súčasných chápaní moci v sociológii;
- ✓ **Max Weber** vo svojom diele *Politika ako povolanie* (česky 1998) definuje moc v rámci politiky. Túto definíciu moci by sme mohli vzťahovať aj k výkonu sociálnej práce sociálnym pracovníkom, najmä však v jej byrokratickej podobe, i keď bola formulovaná Weberom pre politikov.

Môžeme teda hovoriť o tom, že sociálny pracovník „môže usilovať o moc buď ako o prostriedok v službe iným (ideálnym alebo egoistickým) cieľom alebo o moc „pre ňu samotnú“, aby prežíval pocit prestíže, ktorú moc dáva“ (s. 247).

1. ZÁKLADNÉ POJMY

- ✓ Definovanie moci posunul **Michel Foucault**, ktorý priniesol nový prístup. Pomenováva modernú disciplinujúcu moc, ktorú vníma ako sieť vzťahov;
- ✓ na rozdiel od právnej moci, ktorá ľudí obmedzuje a rozhoduje o tom, čo je neakceptovateľné (čiže jej úlohou je prevencia a trestanie), disciplinárna moc trestá a odmeňuje. Rozhoduje o tom, čo je primerané, vhodné, akceptovateľné. Disciplinárna moc používa zvnútornenú sebakontrolu a sebadisciplinovanie samotných osôb (in: Bačová, V. 2009, s. 218-219).
- ✓ zároveň prináša koncepciu „pastierskej moci“, ktorú vníma práve v pomáhajúcich vzťahoch – vychádza z konceptu pastiera a oviec. Pastier disponuje svojou skupinou ovčiek, ktorá sa zhromažďuje do stáda. Cieľom pastiera je spasenie jedinc, čo zároveň poukazuje na fakt, že táto moc je zameraná na nepretržité riadenie jedincov – špitál, klinika, sociálna práca???

1. ZÁKLADNÉ POJMY

Dánsky teológ a filozof Knud E. Løgstrup
(in: Henriksen a Vetlesen, 2000) hovorí:

„Naša vzájomná závislosť znamená, že sme objektmi moci a tiež že sami moc vykonávame“ (s.85)

Utváranie života jedinca je vždy tiež plodom mocenských štruktúr okolo neho.

1. ZÁKLADNÉ POJMY

AUTORITA A MOC

- ✓ **PRIRODZENÁ AUTORITA**
- ✓ **NEFORMÁLNA AUTORITA** – jedinec požíva vážnosť medzi ostatnými vďaka svojim mimoriadnym osobnostným dispozíciám;
- ✓ **FORMÁLNA AUTORITA** – vyplýva z jeho spoločenského postavenia, resp. úradu, ktorý zastáva;
- ✓ **AUTORITA TEXTOV** – predovšetkým posvätné (kanonické) spisy;
- ✓ **NORMOTVORNÁ AUTORITA – tradícia** – nie je náhodná, ale osvedčila sa po celé storočia. Tradície dávajú človeku pocit istoty a bezpečia (veci sa dejú tak, ako sa diať majú a sú zmysluplné);
- ✓ **AUTORITA PRÁVA** – možno o nej hovoriť vtedy, keď sú normy zakotvené a rešpektované v sociálnom kontexte (morálka v spoločnosti);
- ✓ **AUTORITA VEDY** – je daná jej faktickými výsledkami, ale tiež autoritou príslušného odborníka, ktorý ju reprezentuje;

2. VÝZNAMNÉ ETICKÉ TEÓRIE (KONCEPCIE ETIKY)

Mirka Nečasová (2001) vo svojej publikácii prináša základné členenie etiky na prístupy:

1. Deskriptívna etika;
2. Metaetika;
3. Preskriptívna etika (u nás známa ako normatívna etika);

2. VÝZNAMNÉ ETICKÉ TEÓRIE (KONCEPCIE ETIKY)

Mel Thompson (2004) dopĺňa okrem uŕ spomenutých prístupov ŕtvrtý a to aplikovanú etiku.

Zaoberá sa problémami, ktoré nútia k vyjadrovania a skúmaniu morálnych rozhodnutí a hodnôt ako sme uŕ spomínali;

2. VÝZNAMNÉ ETICKÉ TEÓRIE (KONCEPCIE ETIKY)

Deskriptívna etika si kladie za cieľ, čo najexaktnejšie popísať oblasť morálky v jej rôznych kultúrnych podobách – medzi kultúrami aj vo vnútri kultúry;

Popisuje to, čo je u určitých skupín, národov považované za morálne a zisťuje dôvody premenlivosti hodnôt a hodnotových predstáv;

Deskriptívna etika spolupracuje s antropológiou, religionistikou, etnológiou, sociológiou, históriou a ďalšími odbormi;

2. VÝZNAMNÉ ETICKÉ TEÓRIE (KONCEPCIE ETIKY)

Normatívna (preskriptívna) etika hľadá kritériá pomocou, ktorých by bolo možné stanoviť, „čo má byť“ tzn. aké jednanie je morálne dobré;

Hlavnou otázkou je, ako sa má človek správať, čo má robiť?

Normatívna (preskriptívna) etika sa delí na:

- ✓ teóriu noriem – sústreďuje sa na správne jednanie a
- ✓ na teóriu hodnôt – skúma v jednotlivých etických teóriách to, čo je prioritou

(Nečasová, 2001)

2. VÝZNAMNÉ ETICKÉ TEÓRIE (KONCEPCIE ETIKY)

- ✓ V **metaetike*** ide o iný typ skúmania ako pri normatívnej (preskriptívnej) etike, ktorá hľadá odpovede na otázky, aké konanie je správne, čo máme robiť, čo je dobro a pod.;
- ✓ metaetikou sa označujú také etické skúmania, ktoré sa zaoberajú jazykom morálky, analýzou etických pojmov a výrazov a skúmaním pravdivostných hodnôt morálnych súdov;
- ✓ podľa Wiliama K. Frankena je primárnou otázkou metaetiky otázka dokázateľnosti a oprávnenosti morálnych súdov;
- ✓ Metaetika sa ako samostatná etická disciplína vyprofilovala z analýzy etických pojmov;
- ✓ v súčasnosti pod metaetikou rozumieme rozmanité epistemologické a logické skúmania statusu morálnych právd, faktov, poznatkov, spôsobov používania jazyka v morálke a hraníc racionality v etike.

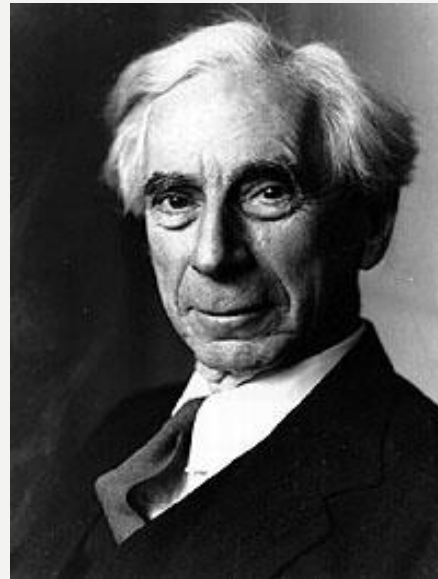
* Metaetika je spracovaná na základe: Remišová, Anna: Metaetika. s. 575-594 In: Remišová A. (ed): Dejiny etického myslenia v Európe a USA. Bratislava: Kalligram, 2008

2. VÝZNAMNÉ ETICKÉ TEÓRIE (KONCEPCIE ETIKY)

Predstavitelia metaetických teórií:

George Edward Moore
1873 – 1958
foto: www.lawrence.edu

Harold Arthur Prichard
1871 – 1947
foto: www.education.net

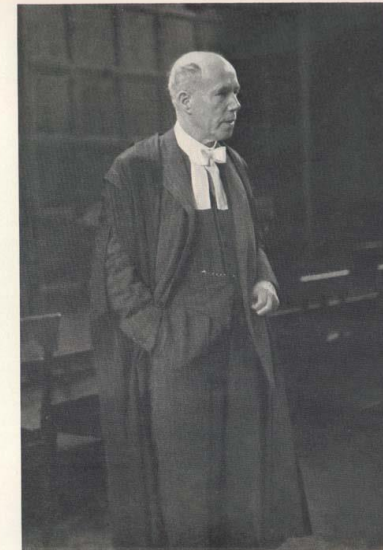
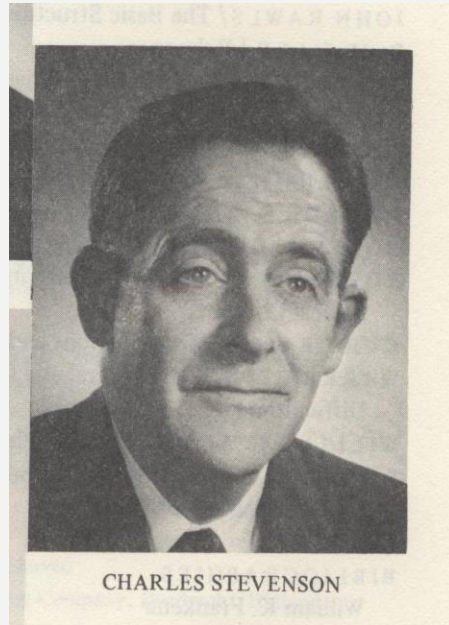

Photo: Radio Times Picture Library
PLATE 77. ROSS, Sir W. David (1877-), photographed at a reception at Christ Church, Oxford.

William David Ross
1877 – 1971
foto: <http://keithburgess-jackson.com>

2. VÝZNAMNÉ ETICKÉ TEÓRIE (KONCEPCIE ETIKY)

Predstavitelia metaetických teórií:

Charles Leslie Stevenson
1908 – 1979
foto: <http://home.wlu.edu>

Richard Mervyn Hare
1919 – 2002
foto: www.swif.uniba.it

2. VÝZNAMNÉ ETICKÉ TEÓRIE (KONCEPCIE ETIKY)

Deontologická etika (Immanuel Kant)

Vychádza z povinnosti, je teóriou racionálnej povinnosti. Ide o presvedčenie, že konanie môže byť morálne alebo nemorálne samo o sebe, na základe svojej povahy a nezávisle na následkoch. Dôležitý je úmysel konajúceho, nie výsledok (Nečasová, M., 2001);

Podľa Andreja Mátela a kol. s Immanuelom Kanotom súvisí jeden zo základných princípov etiky sociálnej práce – úcta k človeku ako k bytosti schopnej sebaurčenia;

2. VÝZNAMNÉ ETICKÉ TEÓRIE (KONCEPCIE ETIKY)

- ✓ **Immanuelovi Kantovi** ide o morálku platnú za všetkých okolností;
- ✓ Chce zabezpečiť všeobecnú morálku, ktorej obsahom sú všeobecne prijateľné povinnosti (Henriksen – Vetlesen, 2000);
- ✓ Immanuel Kant (slov. 2004) formuloval tzv. kategorický imperatív: „konaj iba podľa tej maximy, o ktorej zároveň môžeš chcieť, aby sa stala všeobecným zákonom“ (s. 48).
- ✓ **Jan Olav Henriksen – Arne Johan Vetlesen** (2000) píšú, že Kantov kategorický imperatív nám pomáha nájsť vzorce jednania, ktoré sú univerzálne a na konkrétnej situácii nezávislé;
- ✓ Kantov kategorický imperatív prirovnávajú k porekadlu: „Čo chceš, aby druhý robili tebe, rob aj ty im“;

2. VÝZNAMNÉ ETICKÉ TEÓRIE (KONCEPCIE ETIKY)

Predstaviteľ:

Immanuel Kant

1724 – 1804

Foto zdroj: www.wikipedia.org

2. VÝZNAMNÉ ETICKÉ TEÓRIE (KONCEPCIE ETIKY)

Etika pragmatizmu* – jej ústredným konceptom je čin, konanie, prax;

Pragmatizmus je filozofia zameraná na ľudské konanie a praktický život, čo však nemožno chápať zjednodušene.

Kľúčom je správne pochopenie „princípu pragmatizmu“.

Ten hovorí, že teoretická predstava nejakého objektu má zahŕňať to, aké dôsledky – vrátane praktických – prináša tento objekt sám, nielen naša predstava či pojem.

Tieto dôsledky sú najpodstatnejšie pre jeho poznanie. Žiadny objekt nemôžeme poznať bez jeho (praktických) dôsledkov;

* Etika pragmatizmu je spracovaná na základe: Višňovský Emil: Etika pragmatizmu. s. 595-625 In: Remišová A. (ed): Dejiny etického myslenia v Európe a USA. Bratislava: Kalligram, 2008

2. VÝZNAMNÉ ETICKÉ TEÓRIE (KONCEPCIE ETIKY)

Pragmatizmus má svoju mnohostrannú etickú koncepciu, v rámci ktorej všetci klasickí pragmatisti odmietali akýkoľvek dogmatizmus a autoritárstvo;

V súlade s princípom pragmatizmu ich etika zahŕňa konzekvencializmus, no neredukuje sa naň;

V súlade s antidualizmom prekonáva striktný rozdiel medzi vedou a etikou;

Vedecká metóda môže byť metódou etiky a etika môže byť založená na vede;

Touto metódou je Peircov „falibilizmus“ (falibilný – omylný), t. j. uznávanie omylnosti a korigovateľnosti každej etickej normy z hľadiska ľudských cieľov a dôsledkov;

2. VÝZNAMNÉ ETICKÉ TEÓRIE (KONCEPCIE ETIKY)

Ďalšia charakteristika tejto etiky je Deweyho inštrumentalizmus:

Etické normy sú náš ľudský produkt a nástroj na riešenie morálnych problémov a situácií a – pri správnom pochopení – z toho nijako nevyplýva ľubovoľnosť či subjektivismus týchto noriem;

Najlepšou možnosťou, ako normy korigovať, je inteligentná komunikácia v demokratickom spoločenstve, kde normy vznikajú a uplatňujú sa;

Podstata morálky a etiky je hlboko sociokultúrna a konsenzuálna;

Etické ciele v žiadnom prípade nemôžeme dosahovať neetickými prostriedkami, ak nechceme, aby samotné ciele stratili svoju hodnotu.

2. VÝZNAMNÉ ETICKÉ TEÓRIE (KONCEPCIE ETIKY)

je to „nová“ etika, ktorá má svoju budúcnosť a ktorá sa len v súčasnosti začína objavovať, študovať a rozpracúvať;

Významne sa v ostatných rokoch rozvíjajú z pozícií pragmatizmu aj také súčasti aplikovanej a praktickej etiky ako sú bioetika, environmentálna etika a podnikateľská etika;

Je to prístup, ktorý je realistický svoju deskripciou toho, ako mravnosť a morálka vznikajú v ľudskej skúsenosti a praxi, ale aj dostatočne „idealistický“ tým, že ukazuje viaceré možné smerovania morálneho rozvoja človeka a spoločnosti. Všetci pragmatisti odmietli etický dogmatizmus, autoritárstvo a uniformitu, pretože to všetko pokladali za prvky morálnej neslobody;

Podľa nich morálna sloboda je možná a vôbec neznamená nezodpovednosť či „neprincipiálnosť“.

2. VÝZNAMNÉ ETICKÉ TEÓRIE (KONCEPCIE ETIKY)

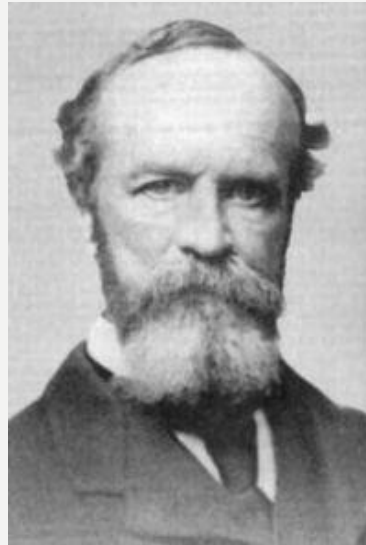
Predstavitelia etiky pragmatizmu:

Charles Sanders Peirce

1839 – 1914

foto: <http://en.wikipedia.org>

William James

1842 – 1910

foto: <http://sk.wikipedia.org>

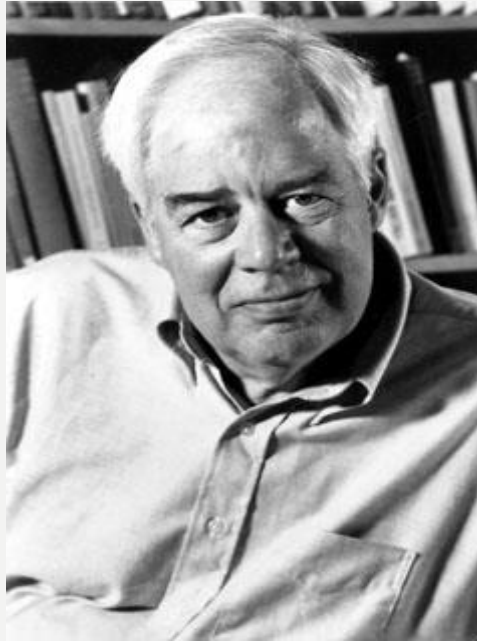
John Dewey

1859 – 1952

foto: <http://vietsciences.free.fr>

2. VÝZNAMNÉ ETICKÉ TEÓRIE (KONCEPCIE ETIKY)

Predstavitelia etiky pragmatizmu:

Richard Rorty

1931 – 2007

foto: <http://dalfar.wordpress.com>

2. VÝZNAMNÉ ETICKÉ TEÓRIE (KONCEPCIE ETIKY)

Utilitarizmus a neutilitaristický konzekvencializmus*:

V utilitarizme jestvuje mnoho prúdov v 20. storočí;

K tým základným patria *utilitarizmus činu* a *utilitarizmus pravidla*;

Utilitarizmus činu je založený na tvrdení, že konanie je správne keď a len keď prináša najlepšie možné dôsledky;

Utilitarizmus pravidla považuje konanie za správne keď a len keď nasleduje určité zvolené pravidlo platné v spoločnosti, respektíve v určitej sociálnej skupine;

Konanie sa teda hodnotí na základe pravidla a pravidlo na základe dôsledkov z neho vyplývajúcich;

* Utilitarizmus a neutilitaristický konzekvencializmus je spracovaná na základe: Gluchman Vasil: Utilitarizmus a neutilitaristický konzekvencializmus s. 626-656 In: Remišová A. (ed): Dejiny etického myslenia v Európe a USA. Bratislava: Kalligram, 2008

2. VÝZNAMNÉ ETICKÉ TEÓRIE (KONCEPCIE ETIKY)

Na základe utilitarizmu sa v 80 – tych rokoch 20. storočia začal vyvíjať konzekvencializmus, ktorý je vo svojej neutilitaristickej podobe pokusom riešiť problémy, ktoré utilitarizmus vo svojom úzkom rámci nie je schopný uspokojivo vyriešiť.

Základným kritériom pre hodnotenie konania mravného subjektu je v utilitarizme úžitok a tiež dôsledky vyplývajúce z tohto konania.

Mravný subjekt konajúci v súlade s utilitaristickou etikou sa musí vždy usilovať voliť konanie prinášajúce najväčšiu mieru úžitku a najlepšie možné dôsledky, čiže ide tu o utilitárny a konzekvencialistický aspekt v etike utilitarizmu.

2. VÝZNAMNÉ ETICKÉ TEÓRIE (KONCEPCIE ETIKY)

Z utilitarizmu vyplýva, že cieľom, ktorému má slúžiť konanie prinášajúce najlepšie možné dôsledky je *maximálne šťastie pre maximálne množstvo ľudí (eudaimonistický aspekt)*, čo má tiež prinášať *maximum príjemného, prípadne maximálne uspokojenie túžby a záujmu (hedonistický aspekt)*.

Súčasťou hlavných princípov utilitaristickej etiky je aj princíp neustrannosti, podľa ktorého mravný subjekt musí pri svojom rozhodovaní pripísať rovnakú hodnotu záujmom všetkých mravných subjektov s rovnakými dôsledkami.

2. VÝZNAMNÉ ETICKÉ TEÓRIE (KONCEPCIE ETIKY)

Neutilitaristický konzekvencializmus chápe konanie širšie, neredukuje ho len na úžitok a dôsledky konania, ale uvažuje aj o dôsledkoch motívu, úmyslu alebo určitého postoja.

Táto verzia konzekvencializmu neredukuje hodnoty len na šťastie, príjemné, uspokojenie túžby a záujmu.

Neutilitaristický konzekvencializmus považuje za hodnotu napr. aj prírodnú krásu, hudbu atď.

Rozdiel je tiež v chápaní dobra a správneho.

V utilitarizme sa považuje za správne iba konanie prinášajúce najlepšie možné dôsledky.

2. VÝZNAMNÉ ETICKÉ TEÓRIE (KONCEPCIE ETIKY)

V neutilitaristickom konzekvenicalizme sa vo väčšine prípadov hodnotí ako správne každé konanie, ktoré prináša prevahu pozitívnych dôsledkov nad negatívnymi.

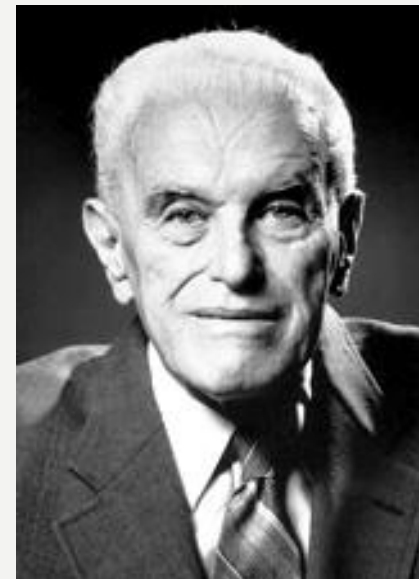
Neutilitaristický konzekvencializmus zväčša odmieta maximalizmus utilitaristickej etiky.

2. VÝZNAMNÉ ETICKÉ TEÓRIE (KONCEPCIE ETIKY)

Predstavitelia utilitarizmu:

Peter Singer
1946
foto: www.vsh.org

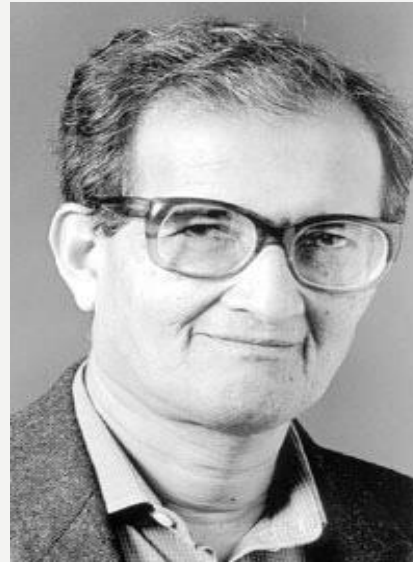
John C. Harsanyi
1920 – 2000
foto: <http://nobelprize.org>

2. VÝZNAMNÉ ETICKÉ TEÓRIE (KONCEPCIE ETIKY)

Predstavitelia neutilitaristického
konzekvencializmu:

Philip Pettit
1945
foto: www.princeton.edu

Amartya Kumar Sen
1933
foto: <http://en.wikipedia.org>

2. VÝZNAMNÉ ETICKÉ TEÓRIE (KONCEPCIE ETIKY)

Diskurzívna etika*:

sa zaraduje medzi kognitívne typy etiky, ktorá vznikla na základe pokusov o novú reformuláciu Kantovej etiky a často sa označuje ďalšími prívlastkami ako:

deontologická, univerzalistická a formálna.

Tieto znaky sú prisudzované aj diskurzívnej etike.

Motívy, ktoré viedli ku vzniku diskurzívnej etiky, môžeme rozdeliť na „vonkajšie“ a „vnútorné“.

* Diskurzívna etika je spracovaná na základe: Machalová Tatiana: Diskurzívna etika. s. 656-674 In: Remišová A. (ed): Dejiny etického myslenia v Európe a USA. Bratislava: Kalligram, 2008

2. VÝZNAMNÉ ETICKÉ TEÓRIE (KONCEPCIE ETIKY)

Vonkajšie motívy vzniku diskurzívnej etiky:

jej vznik bol reakciou na radikálnu kritiku tradičnej, deontologickej (kantovskej) etiky, ktorú videli v 80. rokoch 20. storočia stúpenci tzv. kritického racionalizmu (K. Popper, H. Albert) a etického relativizmu (A. MacIntyre, R. Rorty, J. – F. Lyotard a ďalší).

Oba tábory útočili nielen na Kantovo racionalistické chápanie morálky, ale spochybňovali aj základy deontologickej etiky.

2. VÝZNAMNÉ ETICKÉ TEÓRIE (KONCEPCIE ETIKY)

Vnútorne motívy vzniku diskurzívnej etiky:

1. Snaha **Jürgena Habermasa** dotiahnuť do konca analýzu morálno-teoretických otázok, ktoré naznačil už vo svojich skorších prácach. V nich poukazuje na krízu racionalizmu a legitimacy, čo privádza Habermasa k rozlišovaniu noriem na normy, ktorých platnosť je dosiahnutá na základe „racionálne motivovaného uznania“, t. j. konsenzuálne vedenou argumentáciou, a na tie, ktoré získavajú platnosť odkazovaním na zákonodarnú alebo morálnu autoritu.
2. Snaha zdôvodniť intersubjektívny rozmer morálky na základe teórie komunikatívneho konania. Podľa J. Habermasa sa dosiaľ nepodarilo uspokojivo vysvetliť spoločenskú dimenziu morálky, a tým aj vznik a fungovanie morálnych noriem. J. Habermas nachádza veľkú inšpiráciu v komunikatívnej etike amerického sociológa G. H. Meada. Podľa neho proces socializácie a vývoja individua prebieha súčasne. Ani subjekt, ani spoločnosť nie sú iba derivátmi socializácie, ale ide o vzájomne sa podmieňujúce procesy.

2. VÝZNAMNÉ ETICKÉ TEÓRIE (KONCEPCIE ETIKY)

Jürgen Habermas sa pokúsil hlbšie zdôvodniť proces socializácie na základe komunikácie a komunikatívneho konania.

Jeho zásluha spočíva aj v tom, že objavuje **G. H. Meada** nielen ako sociológa, ale ako zaujímavého filozofa, ktorý sa pokúsil vyriešiť apórie filozofie subjektu.

Vznik diskurzívnej etiky nebol len reakciou na postmodernistickú kritiku racionalistického a deontologického chápania morálky, ale aj logickým dôsledkom Habermasovej teórie komunikatívneho konania a komunikatívnej racionality.

Vybudoval diskurzívnu etiku na základe transformácie kategórií Kantovej morálky do kategórií svojej teórie komunikatívneho konania a komunikatívnej racionality – **komunikácie, diskurzu, konsenzu.**

Jeho cieľom bolo „zdôvodnenie filozofickej etiky ako špeciálnej formy teórie argumentácie“.

2. VÝZNAMNÉ ETICKÉ TEÓRIE (KONCEPCIE ETIKY)

V sociálnej práci sa k Habermasovmu modelu pridalo niekoľko teoretikov (z českých najmä O. Chytil).

Reprezentantom vnímania legitimacy sociálnej práce je

Geert van der Laan

(známy je aj český preklad jeho knihy *Otázky legitimace sociální práce*)

2. VÝZNAMNÉ ETICKÉ TEÓRIE (KONCEPCIE ETIKY)

Geer van der Laan sa prihlásil práve k Habermasovej diskurzívnej etike a v rámci jeho požiadaviek na etickú prax uvádza:

1. predpoklad rovného postavenia účastníkov komunikácie (SP ↔ K/USSP)
2. schopnosť rozlíšenia zručností a „mäkkého“ prechodu v komunikáciu o troch základných nárokoch na platnosť (t. j. o objektívnej pravde, sociálnych normách, subjektívnych pocitoch spojených s vlastnou identitou),
3. možnosť prevzatia kontroly nad situáciou v prípade zjavnej komunikačnej nekompetencie klienta.

In: Kappl, M. 2010.

2. VÝZNAMNÉ ETICKÉ TEÓRIE (KONCEPCIE ETIKY)

Predstavitelia diskurzívnej etiky:

Jürgen Habermas
1929

foto: <http://sk.wikipedia.org>

Geert van der Laan

foto: <http://www.swpbook.com>

2. VÝZNAMNÉ ETICKÉ TEÓRIE (KONCEPCIE ETIKY)

Etika ľudských práv

Ľudské práva sú postavené na idei človeka slobodného.

Avšak podľa **Jana Olava Henriksena** a **Arne Johana Vetlesena** (2000) ľudské práva nemôžeme považovať za názorovo neutrálne v rámci poňatia sveta ľuďmi.

Okrem slobody obsahujú ideu ľudskej dôstojnosti, rovnosti a humanizmu, ktoré sa však môžu od poňatia sveta jednotlivými náboženstvami alebo svetonázormi odlišovať.

Napr. status a rola ženy alebo hinduistický kastovný systém
Kódex ľudských práv je z týchto dôvodov často vnímaný ako západný, sekulárny étos.

2. VÝZNAMNÉ ETICKÉ TEÓRIE (KONCEPCIE ETIKY)

Jan Olav Henriksen a Arne Johan Vetlesen (2000) tvrdia, že ľudské práva sú v mnohých ohľadoch konkretizáciou tém, ktorým sa venuje diskurzívna etika.

Ľudské práva nepovažujú za etiku, i keď ich uznávajú ako právne záväzné normy nadnárodného charakteru.

Nepovažujú ich za etiku z dôvodu, že nedostačujú k vytvoreniu úplného etického systému.

Nie sú v nich totiž zachytené mnohé oblasti všedného života a povolania.

2. VÝZNAMNÉ ETICKÉ TEÓRIE (KONCEPCIE ETIKY)

Anna Remišová (2011) oproti spomenutým autorom tvrdí, že „etika ľudských práv je jednou z najrozšírenejších a najaplikovanejších etických teórií súčasnosti. Jej ideové korene siahajú až do klasickej etiky prirodzených ľudských práv“ (s. 41).

Etika ľudských práv stoja na etike prirodzeného práva, ktoré vychádza z uznania rovnosti ľudí pred zákonom a tiež z idey existencie takých ľudských práv, ktoré sú odvodené z existencie človeka ako bytosti.

Medzi ľudsko-právne dokumenty Anna Remišová (2011) zaraďuje všetky, ktoré sa stotožňujú a priznávajú prirodzené právo.

2. VÝZNAMNÉ ETICKÉ TEÓRIE (KONCEPCIE ETIKY)

Ľudskoprávne dokumenty (podľa Anny Remišovej, 2011):

- ✓ **Listina práv z roku 1689;**
- ✓ **Deklarácia práv človeka a občana prijatá vo Francúzku v roku 1789;**
- ✓ **Ústava Spojených štátov amerických z roku 1787;**
- ✓ **Charta občianskych práv z roku 1789 (USA);**
- ✓ **Všeobecná deklarácia ľudských práv – 10.12.1948 (OSN);**
- ✓ **Dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd – 4.11.1950 (Rada Európy).**

2. VÝZNAMNÉ ETICKÉ TEÓRIE (KONCEPCIE ETIKY)

Etika zodpovednosti*:

Prvý kto o nej uvažoval a formuloval ju ako protiklad k etike zmýšľania bol **Max Weber**.

Tá (etika zodpovednosti) predstavovala preformulovanú kantovskú deontickú etiku avšak až 70. rokoch 20. storočia.

Veda a technika ako znak rozvoja začali ukazovať aj svoju odvrátenú tvár – nebezpečnej a ťažko ovládateľnej sily, ohrozujúcej prírodu, a tým i samotnú existenciu človeka.

Na základe možnej ekologickej katastrofy sa sformulovala nová koncepcia etiky zodpovednosti, ktorej duchovným otcom sa stal **Hans Jonas**.

*Etika zodpovednosti je spracovaná na základe: Machalová, T. – Plašienková, Z.: Etika zodpovednosti. s. 675-714 In: Remišová A. (ed): Dejiny etického myslenia v Európe a USA. Bratislava: Kalligram, 2008

2. VÝZNAMNÉ ETICKÉ TEÓRIE (KONCEPCIE ETIKY)

Podľa **Hansa Jonasa** tradičná etika zodpovednosti už nebola schopná reflektovať nové morálne problémy, ktoré spôsobil (a spôsobuje) vedecko – technický pokrok posledných desaťročí.

Jonas nás núti premýšľať nielen o neznámych problémoch vzťahu techniky resp. technológie a etiky, ale tiež o nových prístupoch a spôsoboch ich uchopenia.

Hans Jonas so svojou etikou zodpovednosti vracia na pôdu etického diskurzu celý rad tradičných otázok, ktoré v kontextu negatívnych dôsledkov súčasného vedecko – technického vývoja dostávajú nový význam.

2. VÝZNAMNÉ ETICKÉ TEÓRIE (KONCEPCIE ETIKY)

Karl- Otto Apel predkladá svoj model etiky zodpovednosti. Ide o variant deontologickej etiky založenej na transcedentálnej pragmatike ako špecifickej reformulácii tradičného kantovského transcendentalizmu. Na základe transcedentálnej pragmatiky zdôvodňuje reflexívnu povahu jazyka a komunikácie.

Apelova diskurzívna etika zodpovednosti nevyvolala takú odozvu ako Habermasova koncepcia. Tento model diskurzívnej etiky chcel predstaviť novú paradigmu súčasného etického myslenia.

2. VÝZNAMNÉ ETICKÉ TEÓRIE (KONCEPCIE ETIKY)

Emmanuel Lévinas predkladá koncept zodpovednosti vo svojich témach a názoroch. Nedával si za cieľ systematické budovanie etiky (teóriu morálky), ale práve cez jeho pochopenie plurality existencie tematizoval základné etické otázky ako zodpovednosť, starosť o druhého, spravodlivosť atď.

Význam jeho etických názorov spočíva aj v jeho radikálnej kritike tradičného kantovského konceptu výnimočnosti človeka ako jediného pôvodcu povinnosti a zároveň sudcu jej plnenia.

2. VÝZNAMNÉ ETICKÉ TEÓRIE (KONCEPCIE ETIKY)

Vzhľadom na globálne ohrozenie či už ekologické, ekonomické, nukleárne sa pokúša Hans Küng poukázať skôr na potrebu praktického riešenia súčasných problémov ľudstva a zdôvodniť požiadavku okamžitého spoločného konania, pretože nijaké krajiny, nijaké kultúry a nijaké náboženstvá nežijú v izolácii od ostatného sveta.

Význam jeho myslenia spočíva najmä v ponuke určitého konkrétneho návodu na prijatie svetového étosu.

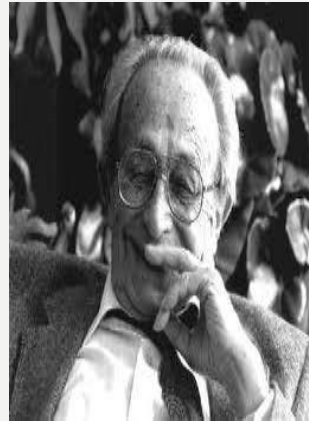
2. VÝZNAMNÉ ETICKÉ TEÓRIE (KONCEPCIE ETIKY)

Predstavitelia etiky zodpovednosti:

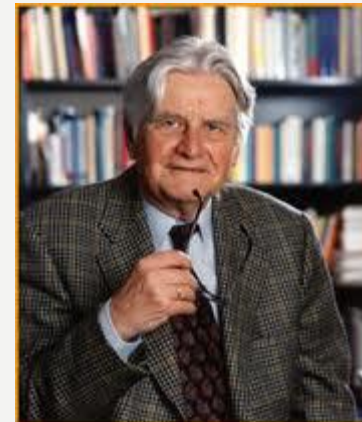
Max Weber
1864 - 1920

foto: <http://sk.wikipedia.org>

Hans Jonas
1903 - 1993

foto: <http://blog-doescriba.blogspot.com>

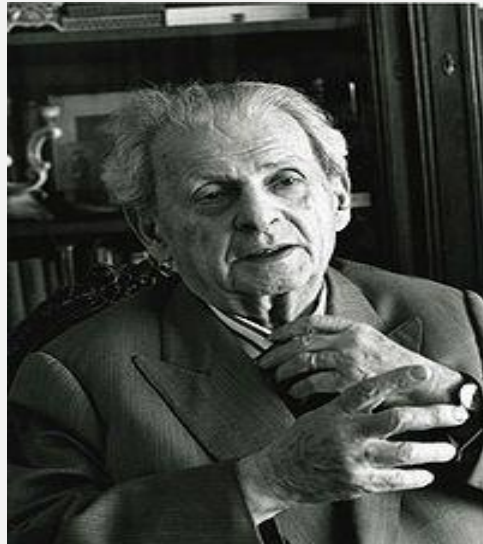

Karl-Otto Apel
1922

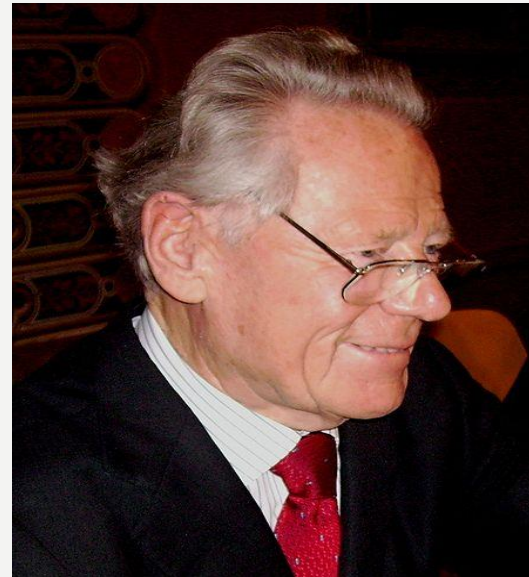
foto: http://www.karl-ottoapel.de/eng_home.htm

2. VÝZNAMNÉ ETICKÉ TEÓRIE (KONCEPCIE ETIKY)

Predstavitelia etiky zodpovednosti:

Emmanuel Lévinas
foto: <http://en.wikipedia.org>

Hans Küng
1928
foto: - <http://sk.wikipedia.org>

2. VÝZNAMNÉ ETICKÉ TEÓRIE (KONCEPCIE ETIKY)

Etika spravodlivosti*:

Táto etika má v rámci západnej filozofie už svoju dlhú tradíciu.

Aristoteles už v *Etike Níkomachovej* vymedzuje spravodlivosť ako hlavnú cnosť.

Pod spravodlivosťou rozumie trvalú schopnosť poskytovať ľuďom to, čo im patrí. Zároveň ju spája s dvoma zásadami v rámci pospolitosti: so zásadou rovnosti a so zásadou rešpektovania zákonov.

Súčasná filozofia svojim vymedzením pojmu spravodlivosť nadväzuje práve na Aristotela a na jeho žiakov.

Spravodlivosť zväčša charakterizuje ako požiadavku, aby ľudia dostali to, čo im patrí, či už ide o pridelovanie slobody alebo spoločenských statkov, alebo priamo o účasť vo vzťahoch vzájomného uznania.

* Etika spravodlivosti je spracovaná na základe: Hrubec Marek: Etika spravodlivosti. s. 714-727 In: Remišová A. (ed): Dejiny etického myslenia v Európe a USA. Bratislava: Kalligram, 2008

2. VÝZNAMNÉ ETICKÉ TEÓRIE (KONCEPCIE ETIKY)

John Rawls je pokladaný za jednu z najvýznamnejších osobností filozofie druhej polovice 20. storočia.

Jeho liberálna teória výrazným spôsobom ovplyvnila filozofiu, najmä skúmanie v oblasti teórie spravodlivosti, a prispela k revitalizácii normatívneho uvažovania.

John Rawls sa pokúsil o prekonanie utilitaristickej tradície spojenej najmä s Mildom a Sigwickom.

Cieľom jeho teórie spravodlivosti ako férovosti je reflexívne a vyvážené artikulovať a ospravedlniť normatívne zásady a procedúry kooperatívne založenej spoločnosti, ktoré umožňujú spravodlivé rozdeľovanie základných statkov produkovaných spoločnosťou, na ktoré si jednotliví členovia spoločnosti robia konkurenčné nároky.

Spravodlivosť sa tu chápe ako základná cnosť spoločenských inštitúcií.

John Rawls (2007) nastolil spravodlivosť ako férovosť nielen ako morálnu doktrínu, ale tiež aj ako politickú koncepciu (s. 18).

2. VÝZNAMNÉ ETICKÉ TEÓRIE (KONCEPCIE ETIKY)

Robert Nozick sa stal významným oponentom Rawlsovej liberálnej teórie spravodlivosti z pozície pravcového libertarianizmu, z ktorého urobil základ vlastnej teórie spravodlivosti.

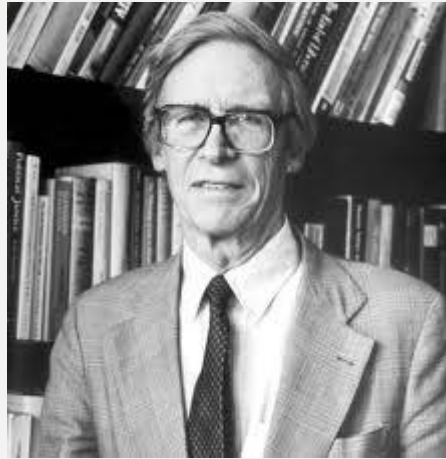
Jeho myšlienky spolu s myšlienkami F. A. Hayeka pôsobili spolu v praxi ako súčasť obhajoby neoliberalnej politiky v období reaganizmu a thatcherizmu.

Charles Taylor a jeho teória predstavuje ďalšiu alternatívu liberálnej teórie spravodlivosti. Tá je komunitaristická. Táto etika sa zameriava na etiku dobrého života a etiky spravodlivosti.

Axel Honneth je v súčasnosti najvýznamnejším predstaviteľom kritickej teórie spoločnosti alebo inak „frankfurtskej školy“. Navrhol nový výskumný program kritickej a demokratickej teórie a vypracoval vlastnú teóriu spravodlivosti: teóriu uznania, ktorú chápe ako morálnu gramatiku sociálnych konfliktov.

2. VÝZNAMNÉ ETICKÉ TEÓRIE (KONCEPCIE ETIKY)

Predstavitelia etiky spravodlivosti:

John Rawls
1921 - 2002

foto: <http://www.rankopedia.com>

Robert Nozick
1938 - 2002

foto: - <http://www.iep.utm.edu>

2. VÝZNAMNÉ ETICKÉ TEÓRIE (KONCEPCIE ETIKY)

Predstavitelia etiky spravodlivosti:

Charles Taylor
1931

foto: <http://en.wikipedia.org>

Axel Honneth
1949

foto: - <http://sk.wikipedia.org>

2. VÝZNAMNÉ ETICKÉ TEÓRIE (KONCEPCIE ETIKY)

Etika cnosti a dobrého života*:

V súčasných etických teóriách sa objavuje snaha o zodpovedanie otázok:

Ako mám žiť?

Čo je dobrý život?

Morálne princípy prostredníctvom ktorých sme sa vo svete orientovali sa dali do pohybu a menia sa.

To je v priamej súvislosti s tým, čo považujeme za skutočne hodnotné, čo stojí pre nás za to, aby sme sledovali, akým činnostiam a cieľom máme pričítať hodnotu a pod.

* Etika cnosti a dobrého života je spracovaná na základe: Palovičová Zuzana: Etika cnosti a dobrého života. s. 728- 755 In: Remišová A. (ed): Dejiny etického myslenia v Európe a USA. Bratislava: Kalligram, 2008

2. VÝZNAMNÉ ETICKÉ TEÓRIE (KONCEPCIE ETIKY)

Návrat práve k otázkam tohto typu – teda k otázkam dobrého života a cnosti – predznamenal v roku 1958 práca **Elizabeth Anscombe**.

Jej kritika sa zameriavala na odmietnutie univerzalistického projektu morálky moderny.

Téma cnosti zaujíma popredné miesto v skúmaní súčasnej filozofie.

Problematika sledovania ľudského dobra ako mravne oprávneného sa dostávajú do centra etických úvah Ch. Taylora, B. Wiliamsa a I. Murdocha.

2. VÝZNAMNÉ ETICKÉ TEÓRIE (KONCEPCIE ETIKY)

Alasdair MacIntyre je považovaný za jedného z najvplyvnejších teoretikov cnosti, pretože poskytuje snád' najpremyslenejšiu a najsystematickejšiu argumentáciu v prospech tohto pojmu.

MacIntyre tvrdí, že aj keď moderne chýba jednotná, vnútorne koherentná a rozumovo obhájitelná formulácia morálky, pojem cnosť sa môže stať konštitutívnym jadrom etiky, ktorá bude racionálne akceptovateľná všetkými.

2. VÝZNAMNÉ ETICKÉ TEÓRIE (KONCEPCIE ETIKY)

Charles Taylor ako už spomíname vyššie mal okrem svojej etiky spravodlivosti aj etiku dobrého života.

Taylorovi ide skôr o filozofické vysvetlenie ontológie človeka ako o empirické, pretože svoju pozornosť v skúmaní zameriava na transcendentálne podmienky ľudského života, z ktorých sa snaží vyvodit' podmienky zmysluplného života.

2. VÝZNAMNÉ ETICKÉ TEÓRIE (KONCEPCIE ETIKY)

Predstavitelia etiky cnosti a dobrého
života:

Charles Taylor
1931

foto: <http://en.wikipedia.org>

Alasdair MacIntyre
1929

foto: - <http://en.wikipedia.org>

2. VÝZNAMNÉ ETICKÉ TEÓRIE (KONCEPCIE ETIKY)

Etika v postmoderne*:

Postmoderná doba je previazaná najmä s postindustriálnou spoločnosťou alebo informačnou spoločnosťou.

Etiku treba včleniť do postmoderného prístupu ako nevyhnutnú súčasť.

Morálne uvažovanie je postmoderne vlastné.

* Etika v postmoderne je spracovaná na základe: Škop Martin: Etika v postmoderne. s. 756-772 In: Remišová A. (ed): Dejiny etického myslenia v Európe a USA. Bratislava: Kalligram, 2008

2. VÝZNAMNÉ ETICKÉ TEÓRIE (KONCEPCIE ETIKY)

Jean – Francois Lyotard – jeho etika sa spája s uvažovaním o jazyku, o vetách. Na prvý pohľad sa u neho môžeme stretnúť s etikou nihilizmu či prílišnej plurality, druhý pohľad ponúka vysoko morálne uvažovanie.

Lyotard sa nepokúša destabilizovať systém formálnym uznaním druhého a mnohosti, ale s pochopením plurality a faktickým poznaním morálnych pravidiel akéhokoľvek iného systému , s ktorým sa jednotlivec stretáva.

Vzhľadom na sústredenie na jazyk ukazuje Lyotard aj štruktúry etickej vedy a priraduje jej určité pravidlá. Stavia teda jasnú hranicu medzi skúsenosťou a etikou, lebo tieto dva systémy nemožno prepojiť. Každý je založený na vlastných pravidlách, každý sa riadi vlastným systémom.

2. VÝZNAMNÉ ETICKÉ TEÓRIE (KONCEPCIE ETIKY)

Jacques Derrida – jeho etické hľadanie je pátraním po najväčšom a najúplnejšom prijatí druhého ako neredukovateľnej bytosti, ktorú nemožno zviazať všeobecnými pravidlami.

Jeho vplyv na rozvoj etického myslenia je nesporný a zjavný najmä vo vytváraní vzťahu medzi etikou a dekonštrukciou alebo pri opise spravodlivosti, ktorá má vplyv aj na niektoré súčasné trendy v právnom myslení.

2. VÝZNAMNÉ ETICKÉ TEÓRIE (KONCEPCIE ETIKY)

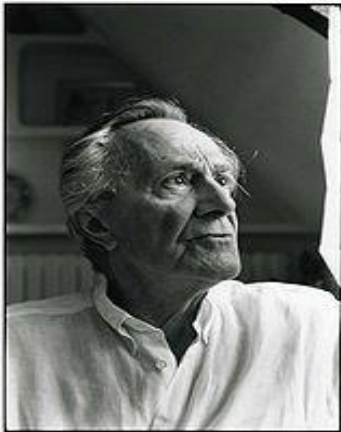
Michel Foucault – vo svojej koncepcii etiky smeruje predovšetkým k takému chápaniu morálky, ktoré nie je každému človeku vlastné či prirodzene dané, ale spočíva v stávaní sa subjektom vlastného morálneho konania.

Morálka je podľa Foucaulta prax, považuje preto za potrebné, aby sa prejavila v konaniach, a zároveň je individuálna. Považuje ju za estetiku, kultivovanú formu života, ktorá nesúvisí napr. s demokraciou, ale je individuálnym prejavom.

Foucault prináša určité špecifikum nielen v chápaní etiky ako veľmi blízkej estetike, ale najmä vzhľadom na subjektivizáciu, ktorá je vlastná nielen etike.

2. VÝZNAMNÉ ETICKÉ TEÓRIE (KONCEPCIE ETIKY)

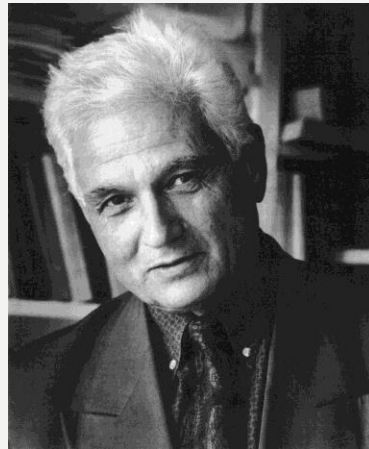
Predstavitelia etiky v postmoderne:

Jean-Francois Lyotard

1924 - 1998

foto: <http://sk.wikipedia.org>

Jacques Derrida

1930 - 2004

foto: <http://www.religion.ucsb.edu>

Michel Foucault

1926 - 1984

foto: <http://en.wikipedia.org>

2. VÝZNAMNÉ ETICKÉ TEÓRIE (KONCEPCIE ETIKY)

Etika účasti.

Mirka Nečasová (2001) uvádza ešte jednu teóriu etiky, ktorá sa volá etika účasti.

Jej myšlienky ovplyvnili sociálnu prácu v súvislosti s radikálnym feministickým hnutím. Stúpenci tohto hnutia kritizovali štátne inštitúcie za to, že prispievajú k zachovaniu statusu žien tým, že ženy udržujú tam, „kde patria“, t. j. v rodinách.

2. VÝZNAMNÉ ETICKÉ TEÓRIE (KONCEPCIE ETIKY)

Centrom etiky účasti je náhľad, že ja a druhý sme prepojený. Vývojové fázy sa líšia podľa rozdielnych spôsobov uvažovania o tejto prepojenosti.

Sarah Banks (in: Nečasová, M. 2001) v súvislosti s etikou účasti uvádza, že kladie požiadavku na preformulovanie dominantných konceptov morálky a stavia sa do opozície k deontike, utilitarizmu, etike spravodlivosti.

2. VÝZNAMNÉ ETICKÉ TEÓRIE (KONCEPCIE ETIKY)

Predstavitelia etiky účasti:

Lawrence Kohlberg
1927 - 1987

foto: www.gse.harvard.edu/

Carol Gilligan
1936

foto: www.gsd.harvard.edu/

2. VÝZNAMNÉ ETICKÉ TEÓRIE (KONCEPCIE ETIKY)

Etika starostlivosti.

- ✓ konceptualizácia starostlivosti vo filozofickom myslení – dualizmus v starostlivosti;
- ✓ od Aristotelovho polis a oikos k defnovaniu starostlivosti ako femínnej záležitosti;
- ✓ **Carol Gilliganová** – „Jiným hlasem“ – odlišnosť morálneho vývoja dievčat a chlapcov, nie však pohlavná a rodová determinácia – skôr socializačná;
- ✓ **Nell Noddings** – relacionistická etika;
- ✓ **Virginia Held** – Etika péče – osobní, politická, globální;
- ✓ etika starostlivosti ako feministická etika;

Peter Brnula

peter.brnula@fhs.cuni.cz

Prezentácia je spracovaná z uvedenej literatúry prípadne uvedenej v sylabuse kurzu, ktorý je súčasťou tejto prezentácie.

Odvolávanie sa na jednotlivých autorov/autorky je korektne uvádzané v jednotlivých častiach, nie citačne, čo by tento typ výstupu komplikovalo.

Prezentácia je určená len študentom/študentkám Katedry sociálnej práce FSE UJEP v Ústí nad Labem a slúži len ako opora pre prednášky z predmetu Profesní etika v bakalárskom stupni štúdia.

Distribúcia tohto materiálu mimo študentov/študentiek uvedeného predmetu nie je dovolená.